

Istoria schimburilor literare dintre China și Europa Centrală și de Est

Traducere din limba chineză de
Mugur Zlotea

Cuprins

Prefață	7
Preambul. Schimburile literare dintre China și Europa Centrală și de Est – o încercare de reconstituire istorică și interpretare contemporană	23
1. Europa Centrală și de Est din sfera politicului și Europa de Est din domeniul literaturii	24
2. Încărcătura istorică și culturală a literaturii Europei Centrale și de Est... 31	31
3. Metode, paradigme și orizonturi	37
Capitolul I. Primele contacte și conștientizarea existenței celuilalt de către vechile neamuri chineze și neamurile din Europa Centrală și de Est	49
1. Vestigii, speculații și imaginație despre Antichitate.....	49
2. Migrația hunilor spre apus și sosirea neamurilor <i>huaxia</i> în Europa de Est.....	61
3. Legăturile dintre vechii bulgari, huni și chinezi	65
4. Avarii și neamurile <i>rouran</i>	66
5. Războaiele Imperiului Mongol în Europa Centrală și de Est	69
6. Primul polonez în Orient	75
7. Marco Polo și locurile sale natale – Croația.....	77
8. Călători europeni în China secolului al XIV-lea	80
Capitolul II. Influențele culturale, schimburile de cunoștințe geografice și contactele umane dintre China și țările din Europa Centrală și de Est, la sfârșitul dinastiei Ming și începutul dinastiei Qing	83
1. Imagini ale Europei Centrale și de Est în hărțile și cărțile de geografie de la sfârșitul dinastiei Ming	84
2. Contribuțiile istorice ale misionarului polonez Michael Boym și ale altor misionari la schimburile culturale dintre China și Occident	88
3. Misionarii boemi în China	94
4. Misionarii din zona istorică a Iugoslaviei.....	97
5. Explorarea Chinei de către maghiari	99
6. Primul român în China.....	101
7. Primul sărb în China.....	105

8. Imagini ale Chinei în sursele istorice și materialele culturale din Europa Centrală și de Est.....	108
---	-----

Capitolul III. Cunoaștere a Europei Centrale și de Est în documentele istorice de la sfârșitul dinastiei Qing 115

1. Europa Centrală și de Est în cărțile de geografie.....	116
2. Descrierea popoarelor central și est-europene în însemnările trimișilor chinezi în străinătate.....	133
3. Descrierea popoarelor central și est-europene în publicațiile vremii.....	139
4. Istoria Poloniei de Kang Youwei și călătoria sa în patru țări din Europa Centrală și de Est.....	152

Capitolul IV. Călători din centrul și estul Europei ajunși în China la sfârșitul dinastiei Qing și influența lor asupra schimburilor culturale..... 173

1. Interesul maghiarilor pentru Asia și legăturile Imperiului Austro-Ungar cu China	174
2. Construcția căii ferate manciuriene și sosirea primilor imigranți polonezi și maghiari	186
3. Oameni sosiți în China din alte țări central și est-europene	190

Capitolul V. Interesul pentru cultura chineză în Europa Centrală și de Est, în secolul al XIX-lea 193

1. Pătrunderea culturii chineze în Cehia	193
2. Pătrunderea culturii chineze în România.....	197
3. Răspândirea culturii chineze în alte zone ale Europei Centrale și de Est	207

Capitolul VI. Începuturile traducerii literaturii central și est-europene în chineză, la sfârșitul dinastiei Qing și începutul perioadei republicane ... 209

1. „Învățăminte despre decăderea statului” polonez și noua operă în stil Beijing <i>Grădina cu pepeni</i> de Wang Xiaonong	209
2. Piesa <i>Seara cea grozavă</i> tradusă de Li Shizeng și „teatrul polonez” de Xu Xiaotian.....	216
3. <i>Forța poeziei Mara</i> și <i>Antologia de ficțiune din străinătate a fraților Zhou</i>	220
4. Frații Zhou și primele traduceri din literatura maghiară	227

Capitolul VII. Noii scriitori ai Mișcării de la 4 Mai și literatura central și est-europeană..... 233

1. Sprijinul lui Lu Xun pentru „literatura celor mai puțin puternici” și traducerile din literatura central și est-europeană	235
2. Contribuția lui Mao Dun și a revistei <i>Xiaoshuo yuebao (The Short Story Magazine)</i> la traducerea literaturii central și est-europene.....	241

3. Zhu Xiang și <i>Cântecurile populare românești</i>	251
4. Traduceri din literatura central și est-europeană în diversele reviste și periodice ale vremii.....	254
Capitolul VIII. Traducerea literaturii central și est-europene în China anilor 1930-1940	261
1. Traducerea literaturii central și est-europene în anii 1930-1940	261
2. Contribuțiile scriitorilor Mao Dun, Ba Jin, Wang Luyan, Sun Yong și alții.....	265
3. Traduceri din literatura central și est-europeană în revistele <i>Wenxue (Literatura)</i> , <i>Maodun (Contra</i> diții) și altele	275
4. Traducerea literaturii central și est-europene din limba esperanto	281
Capitolul IX. Relațiile politice și culturale dintre China și Europa Centrală și de Est, în prima jumătate a secolului XX	289
1. Relațiile politice și diplomatice dintre statele Europei Centrale și de Est și China	289
2. Însemnatatea istorică a legăturilor de prietenie dintre poporul chinez și popoarele central și est-europene	295
3. Începuturile sinologiei în Polonia, Ungaria, România și celealte state.....	304
4. Traducerea literaturii chineze de sinolog ceh Jaroslav Prusek	313
Capitolul X. Pătrunderea literaturii central și est-europene în China, în timpul lui Mao Zedong	317
1. Relațiile politice și culturale dintre China nouă și statele de democrație populară din Europa Centrală și de Est	318
2. Literatura poloneză în China	341
3. Literatura cehoslovacă în China	347
4. Literatura maghiară în China.....	355
5. Literatura română în China.....	360
6. Literatura bulgară în China	366
7. Literatura iugoslavă și albaneză în China	371
8. Literatura țărilor baltice în China.....	375
9. Vizitele scriitorilor chinezi în Europa Centrală și de Est și însemnările lor de călătorie	378
10. Reflecții despre moștenirea unei epoci.....	394
Capitolul XI. Studii, traduceri și publicarea literaturii chineze în Europa Centrală și de Est, după 1949	399
1. Literatura chineză în Cehia și Slovacia	401
2. Literatura chineză în Polonia	413

Respect pentru oameni și cărți

3. Literatura chineză în Ungaria	417
4. Literatura chineză în România.....	423
5. Literatura chineză în celealte state central și est-europene	430
Capitolul XII. Traducerea și studiile despre literatura central și est-europeană, după 1978.....	439
1. Traducerea literaturii central și est-europene după 1978.....	439
2. Studiul aprofundat al literaturii central și est-europene, după 1978	449
3. Principalele teme de cercetare din literatura central și est-europeană, după 1978.....	458
4. Scopul și metodele cercetării. Provocări viitoare	466
Capitolul XIII. Cei mai importanți traducători și cercetători ai literaturii central și est-europene din China	469
1. Traducători și cercetători ai literaturii polone	469
2. Traducători și cercetători ai literaturii cehe	477
3. Traducători și cercetători ai literaturii maghiare	480
4. Traducători și cercetători ai literaturii române.....	483
5. Traducători și cercetători ai literaturii bulgare	489
6. Traducători și cercetători ai literaturii din fostă Iugoslavie și Albania... <td>493</td>	493
7. Noi generații de traducători și cercetători.....	495
Concluzie: Viitorul literaturii – împreună către succes	499
Principalele evenimente culturale dintre China și țările din Centrul și Estul Europei.....	503
Bibliografie	541
Epilog	549
Post-scriptum.....	553

Capitolul I

Primele contacte și conștientizarea existenței celuilalt de către vechile neamuri chineze și neamurile din Europa Centrală și de Est

Se poate spune că încă din zorii istoriei, înainte să avem izvoare scrise, din această zonă de concentrare umană cuprinsă între Dunăre și China, triburile s-au revărsat precum ploaia înspre miazăzi și apus.¹

H. G. Wells (1888 – 1946)

Cercetarea relațiilor culturale și literare dintre China și Europa Centrală și de Est trebuie să țină seama, mai înainte de toate, de istoria străveche a drumurilor dintre China și Occident, să ia în considerare nu numai izvoarele scrise lăsate de predecesorii noștri sau studiile deja existente, ci să caute și să adune noi surse istorice pentru a explora cum au început și care a fost traseul pe care l-au urmat contactele dintre poporul chinez și cele central și est-europene. Când, în ce context istoric, cum și ce fel de relații au existat între civilizația chineză și culturile din în această parte a Europei?

1. Vestigii, speculații și imaginație despre Antichitate

Istoria continentului Euroasiatic începe demult, în vremurile străvechi. Zona de câmpie și stepă în care s-a dezvoltat civilizația era delimitată la vest de Dunăre, în câmpiiile Europei de Est, la nord de Marea Neagră și la est de Polonia, în Câmpia Rusă, precum și de stepele din vestul, centrul și nordul Asiei și din zona lacului Baikal. Europa Centrală și de Est din zilele noastre și China sunt situate în două extremități ale acestui imperiu al câmpilor și stepelor. Arheologii au descoperit numeroase vestigii preistorice, din perioada de început a civilizației umane, din care se pot observa legături complexe și influențe reciproce.

¹ H.G. Wells. *The Outline of History. Being a Plain History of Life and Mankind*. London: George Newnets Limited, p. 241.

Respect pentru oameni și cărti

În cartea *Imperiul stepelor*, istoricul francez René Grousset discută modul de răspândire spre Asia a ceramicii din perioada neolicului târziu, de-a lungul drumurilor din stepă și bazându-se pe rezultatele cercetărilor oamenilor de știință europeni, trage următoarea concluzie:

În perioada următoare, la începutul celui de-al doilea mileniu dinaintea erei noastre, un tip de ceramică de calitate împodobită cu spirale – apărută inițial în zona Tripolia din apropierea Kievlui, Șipenit în Bucovina, Petreni în Basarabia și Cucuteni în Moldova – a ajuns din Ucraina în China, probabil prin Siberia, și a înflorit în jurul anilor 1700 î. Cr. la Yangshao, în Henan, după care a ajuns la Banshan, în Gansu.¹

Cucuteni se află astăzi în zona județului Iași, din România, și între 4500 – 3500 î. Cr. cultura Cucuteni s-a răspândit în Moldova, nord-estul Munteniei, sud-estul Transilvaniei și în zona cuprinsă între Prut și Nistru. Principalele caracteristici ale acestui tip de ceramică policromă sunt calitatea superioară, modelele variate și desenele frumoase între care predomină spiralele de culoare albă, roșie și neagră, arătând nivelul artistic înalt atins în perioada neolică în România. Pentru arheologi, ceramica este un indiciu important după care pot determina stadiul unei culturi și cu ajutorul căreia pot clasifica cele descoperite și de aceea consideră că toate culturile neolitice descoperite într-o zonă sau zone adiacente sunt legate între ele. Dacă ipoteza lui Grousset este corectă, atunci acesta este probabil primul contact între Europa de Est și China. Cu toate acestea, ipoteza oamenilor de știință europeni legată de originea europeană a ceramicii policrome nu este susținută de dovezi convingătoare, iar arheologii chinezi care au studiat cultura Yangshao au dovedit că ea își are originea în Câmpia Centrală și nu în Europa.²

În ultimii ani, specialiștii din China și România și-au îndreptat atenția supra acestui fenomen neobișnuit. Privită din exterior, forma, desenele, culorile ceramicii de Cucuteni într-adevăr sunt foarte asemănătoare ceramicii policrome ale culturilor neolitice chineze Yangshao, Dawenkou sau Majiayao, dar până în momentul de față nu au fost descoperite legături directe între culturile română și chineză, atât de îndepărtate una de celalaltă. Ca să putem înțelege asemănările dintre civilizațiile materiale este nevoie de mai multă cercetare din parte specialiștilor chinezi și străini.

¹ René Grousset. *Imperiul stepelor*. Lan Qi (trad.), Xiang Yingjie (corector). Beijing: Editura Comercială, 2006, p. 21.

² Vezi Shen Fuwei. *Istoria relațiilor culturale dintre China și Occident (Zhong-xi wenhua jiaoliu shi)*, ed. a 2-a. Shanghai: Editura Poporului din Shanghai, 2006, pp. 1-6.

Fig. 1.1. Ceramică de Cucuteni, perioada neolică, România. Vase cu picior înalt și recipient de depozitate din ceramică (aprox. 4300 – 4000 î. Cr., Muzeul Național din Moldova, Iași, România)

Fig. 1.2. Ulcior dublu, ceramică policromă. (Cultura Yangshao, neolicic. Descoperit în 1972, în satul Dahe, provincia Henan, Muzeul Orașului Zhengzhou, Henan.)

Fig. 1.3. Vas ascuțit, ceramică policromă cu spirale. (Tip Majiayao, cultura neolică Majiayao. Descoperit în 1971, la Lüjiaping, Longxi, provincie Gansu, Muzeul Gansu.)

Respect pentru oameni și cărti

Estul Europei este unul dintre locurile de origine a civilizației umane de unde se trag o mulțime de neamuri nomade și una dintre principalele căi de acces ale popoarelor migratoare. Aici s-au întâlnit, s-au ciocnit și s-au amestecat culturi și civilizații diverse. Mиграțiile popoarelor au fost baza pe care s-au stabilit relațiile dintre civilizația și cultura orientală și cele locale. În timpurile vechi, continentul Euroasiatic era locuit de triburi nomade independente, distribuite pe un spațiu întins, din estul Europei și până în nord-estul Asiei. Ele se ocupau cu păstoritul și au fost primele care au jucat rolul de intermediari între China și orașele-cetăți ale Greciei antice, prin activitățile rudimentare de comerț și transmitere de informații.

Grecii numeau triburile împrăștiate în estul Europei, Siberia și Asia Centrală „sciții”, persanii și indienii le spuneau „saka”, iar chinezii îi numeau pe locuitoarii din corridorul Hexi-Gansu și de la nord și sud de munții Tianshan, „sai” (sai ren). În timpul dinastiei Zhou¹, saii s-au aşezat în zona Dunhuang², iar în perioada Primăvara și Toamna³, au fost izgoniți spre vest de indo-sciții care devineau tot mai puternici. Shen Fuwei spune în *Istoria relațiilor culturale dintre China și Occident*:

În secolul al VIII-lea înaintea erei noastre, o parte dintre saii care locuiau de generații în nordul Asiei Centrale, forțați de sarmații care vorbeau o limbă iraniană de nord, au migrat până în nord-vestul Mării Negre, iar în secolul al VI-lea înaintea erei noastre au stabilit contacte comerciale frecvente cu grecii din coloniile de la Marea Neagră. La nord de munții Tianshan erau drumuri de acces către Asia Centrală și sudul Rusiei, iar circulația se făcea relativ ușor datorită intermediarilor vorbitori de iraniană de nord. În vechime, aici era o stepă care se întindea cât vedeai cu ochii. Triburile de sai foloseau metode caracteristice popoarelor nomade și au devenit primii negustori de mătase între China și orașele-cetăți grecești, drumurile străbătute de ei de-a lungul stepei kârgâze și a câmpilor de loess devenind primele rute ale Drumului Mătăsii.⁴

Sciții erau un popor indian nomad stabilit în secolul al VIII-lea înaintea erei noastre în Câmpia Rusă, la nord de Marea Neagră. În secolul al VII-lea înaintea erei noastre, au pornit din zona Mării Caspice spre vest să cucerească teritorii și i-au obligat pe cimerieni, un popor indo-european, să migreze și să aleagă coasta vestică a Mării Negre ca rută de retragere, locuită de strămoșii românilor de astăzi,

¹ Dinastia Zhou, 1046 î. Cr. – 256 î. Cr., se împarte în Zhou de Apus, între 1046 și 771 î. Cr. și Zhou de Răsărit, între 771 și 256 î. Cr. (n.t.)

² Dunhuang, oraș din partea de nord-vest, provincia Gansu, la marginea deșertului Gobi. (n.t.)

³ Primăvara și Toamna este o perioadă din timpul dinastiei Zhou de Răsărit, care a durat aproximativ între 771 și 476 î. Cr. (n.t.)

⁴ Shen Fuwei. *Istoria relațiilor culturale dintre China și Occident* (*Zhong-xi wenhua jiaoliu shi*) (ed. a 2-a). Shanghai: Editura Poporului din Shanghai, 2006, p. 15.

Respect pentru oameni și cărți

geto-dacii. Au fost în cele din urmă cuceriti. Herodot vorbește mult despre aceste două popoare în *Istoria sa*; în zona Dobrogei au fost descoperite numeroase vestigii scite, iar cultura cimeriană a bronzului a ajuns până în România și Ungaria. Între aceste două culturi au avut loc contacte și s-au influențat una pe cealaltă.

După sciții a urmat colonizarea greacă. Între secolele al VIII-lea și al VI-lea înaintea erei noastre, navigația pe Marea Neagră (Pontus Euxinus)¹ era înfloritoare, iar o parte dintre coloniile înființate de greci se află pe teritoriile României și Bulgariei de astăzi. În secolul al VII-lea înaintea erei noastre, marinarii și negustorii greci au ajuns aici unde, la fel ca pe malurile nordice, sudice și estice, au înființat mai întâi mici târguri care s-au dezvoltat mai târziu în polisuri. Grecii așezați în colonii exploatau resursele naturale ale mării și pământului și făceau comerț cu traci.² Dezvoltarea coloniilor grecești a influențat puternic formarea societății și economiei trace și a crescut gradul de penetrare a culturii grecești în zona Mării Negre. Din cercetările anterioare, se știe că traci și geto-dacii, o ramură a tracilor, se aflau în zona de comerț dintre greci și sai.

În textele care vorbesc despre începuturile contactelor dintre China și Occident este menționat foarte des Regele Mu din dinastia Zhou, al cărui nume era Ji Man (976 – 992 î. Cr.) și care a plecat în fruntea trupelor „să cucerească triburile *quān-róng* din nord”, deschizând un drum de la poalele munților Tianshan înspre vest. Povestea lui „într-o șaretă trasă de opt armăsari” „plecând să vâneze la vest, unde s-a întâlnit cu Regina Mamă a Vestului”³ apare în mai multe cărți clasice precum *Cronicile de bambus ale dinastiilor Shang și Zhou, Însemnări istorice sau Liezi*. Astăzi există multe păreri legate de Regina Mamă a Vestului, omenii și tărâmurile sale, unii considerând că regatul ei era undeva între Marea Caspică și Marea Neagră, în Europa de Est. Deși este doar o legendă și nu există îndeajuns de multe dovezi arheologice sau izvoare istorice, cărțile de istorie chineze vorbesc foarte clar despre expedițiile spre est și vest ale regelui Mu din perioada de apogeu a dinastiei Zhou de Apus și despre dominația asupra triburilor non-chineze din prejur, pe un teritoriu atât de întins încât influența sa a ajuns până dincolo de Dunhuang.

Primele contacte și influențe dintre civilizația chineză și lumea greacă și romană antică au beneficiat de Drumul Mătăsii⁴, iar primele lucruri cunoscute de europeni despre China au fost legate de mătase. În jurul secolului al V-lea

¹ Sciții numeau Marea Neagră *axshaēna*, Marea Albastru Închis.

² Miron Constantinescu (ed.). *Istoria României. Compendiu*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1971.

³ Regina Mamă a Vestului este un personaj mitic și religios chinez. (n.t.)

⁴ Drumul Mătăsii era calea pe care o străbăteau negustorii pe uscat, ce pornea din centrul politic, economic și administrativ al Chinei, capitala Chang'an (astăzi Xi'an), și unea Asia cu Africa și Europa. Primul care a folosit acest nume a fost geograful german Ferdinand Freiherr von Richthofen, în anii '70 ai secolului al XIX-lea și, în mare, este folosit de istorici pentru a desemna ruta comercială care

Respect pentru oameni și cărți

înaintea erei noastre, în timpul dinastiei Zhou de Răsărit, mătasea chinezească traversase continentul Euroasiatic și pătrunse deja în Europa, devenind unul dintre bunurile cele mai de preț ale aristocrației grecești, lucru dovedit de textilele găsite în mormintele din acea perioadă și de texte. Negustorii transportau pe Drumul Mătăsii nu numai mătase, ci și portelan, ceai, ustensile din fier, aur și argint, podoabe, piei și blănuri de animale, medicamente chinezești, mirodenii și monede, sporind gradul de cunoaștere dintre Orient și Occident și ajutând la diseminarea culturii materiale.

Între secolele al II-lea înaintea erei noastre și secolul al III-lea era noastră, s-a dezvoltat și s-a extins Republica Romană și apoi Imperiul Roman, cel mai puternic stat din bazinul Mării Mediterane. Politica de expansiune a făcut ca influența Romei să se extindă foarte mult în Europa, inclusiv pe teritoriul României, Bulgariei și al Peninsulei Balcanice. În aceeași perioadă, în China, Liu Bang a întemeiat o dinastie puternică, Han de Răsărit¹, cu un teritoriu foarte întins. Au urmat patru secole de glorie, în care China a stabilit pentru prima dată, din proprie inițiativă, contacte numeroase cu restul lumii. Imperiul Roman și China dinastiei Han au fost două imperii din colțuri îndepărtate ale lumii care aveau legături unul cu celălalt. În 139 î. Cr. și în 119 î. Cr., împăratul Han Wudi l-a trimis de două ori pe Zhang Qian, unul dintre însoțitorii săi, în regiunile vestice de dincolo de Dunhuang, expediții în urma cărora au cunoscut nu numai obiceiurile popoarelor din Asia Centrală și de Vest, ci de la călătorii întâlniți au aflat despre greci și romani. Drumul Mătăsii a mai făcut un pas să devină canalul prin care s-au stabilit relații politice și militare între China și Vest și a fost diseminată cultura chineză, iar activitățile de comerț deja existente s-au dezvoltat fără precedent. Roma, aflată la capătul apusean al Drumului, a beneficiat continuu de mătasea și mărfurile din China, foarte apreciate la curtea imperială și de aristocrație. Mătasea a avut o influență materială și spirituală puternică în lumea romană și, în același timp, a crescut nivelul de înțelegere al romanilor despre China.

Grecii și romani numeau China *Serice*, „Tara Mătăsii”, și pe locuitorii ei, seri (*seres*). Istoricul francez Georges Coedès (1886 – 1969) îi menționează des în cartea *Texte despre Orientalul Îndepărtat ale autorilor greci și latini*. În timpul lui Augustus (63 î. Cr. – 14 d. Cr.), poeți vestiți precum Virgiliu (70 î. Cr. – 19 î. Cr.), Horațiu (65 î. Cr. – 8 î. Cr.), Properțiu (aprox. 50 î. Cr. – 15 î. Cr.) sau Ovidiu (43 î. Cr. – aprox. 17 d. Cr.) îi pomenesc pe seri în opera lor, lăsând posteritatei „date clare” și un spațiu al reveriei.

unea Estul cu Vestul. Uneori, se referă la ruta mătăsii deschisă inițial de Zhang Qian, în dinastia Han de Apus, și apoi prelungiră până în Europa de Ban Chao, din Han de Răsărit.

¹ Dinastia Han, 202 î. Cr. – 220 d. Cr., se împarte în Han de Apus, 202 î. Cr. – 9 d. Cr. și Han de Răsărit, 25 – 220. (n.t.)

În jurul anului 14 înaintea erei noastre, Ovidiu spunea în *Amoruri*:

*Ce mătăsos fir aveai, că ţi-era parcă teamă să-l piepteni! / Cum e la oacheşii seri
vălul uşor de pe cap.¹*

Unul dintre cei mai influenți poeti romani, Ovidiu, a publicat în anul 1 era nostra *Arta iubirii* și a intrat în conflict cu politicile de reformă morală ale împăratului Augustus, fiind exilat în anul 9 la Tomis, pe malul Mării Negre, astăzi orașul Constanța, unde și-a petrecut ultimii opt ani din viață. A fost primul poet de pe teritoriul României care cunoștea câte ceva despre „cetățile asiatice” și „seri”, diseminând probabil aceste informații printre geti.

Fig. 1.4. Statuia poetului roman înălțată în Piața Ovidiu din Constanța, opera sculptorului italian Ettore Ferarri, din 1887.

În anul 13 înaintea erei noastre, Horațiu scria în cea de-a patra carte a *Odelor*:

¹ P. Ovidius Naso. *Heroide. Amoruri. Arta iubirii. Remediile iubirii. Cosmetice*. Maria Valeria Popescu (trad.). București: Editura Minerva, 1977, 1.14.5-6.

Respect pentru oameni și cărti

Popoarele care trăiesc la Dunărea cea lată / nu vor înfrațe legile lui Iuliu nicio-dată, / precum nici getii, serii nu, nici perșii trădători, / nici cei pe lângă Tanais născuți locuitorii.¹

Aici Horațiu nu vorbește numai despre seri, ci și despre geti, cei despre care grecii spuneau în istoriile lor că locuiesc pe cursul inferior al Dunării și care sunt strămoșii poporului român.

Iuvenal (aprox. 60 – 125) scria și el în *Satire*:

Ea știe ce se întâmplă pe tot pământul, ce fac serii și tracii.²

Tracii, un popor indo-european, sunt strămoșii popoarelor din Peninsula Balcanică, printre care român, bulgar sau albanez. Iordanes scria în anul 551, în *Getica*:

Sciția [...] întorcându-se în partea stângă până dincolo de marea Caspică și din ținuturile îndepărtate ale Asiei până la Oceanul euroborean, este ca o ciupercă, mai întâi mică, dar mai departe foarte lată și rotundă până ajunge la huni, albani și seri.³

Curiozitatea și iubirea grecilor și a romanilor pentru îndepărtata „țară a aurului” și „a mătăsii” răzbate adesea din operele lor. Descrieri, expuneri pline de imagine și metafore, deși scurte ca întindere, arată cunoașterea vagă a europenilor despre China și au devenit baza de la care vor pleca urmășii lor pentru a afla și mai multe lucruri legate de geografia, poporul și cultura chineză.

Cele mai vechi însemnări despre Imperiul Roman în China apar în *Însemnările istorice* ale lui Sima Qian, în capitolul „Dayuan liezhuan” (Descrierea Ferghanei), unde spune: „Anxi (Parția) se întinde pe mii de li la vest de Dayuezhi (popoarele Asiei Centrale) ... La vest se află țara Tiaozhi, iar la nord Yancai și Lixuan.” Renumitul istoric chinez Zhang Xinglang (1889 – 1951) a explicat Lixuan ca fiind o variată de scriere al lui Likan, un alt nume pentru Daqin, ceea ce astăzi se numește Luoma (Roma). În timpul împăratului Han Wudi, trimișii chinezi ajunseră deja la Likan.⁴

¹ Horatius. *Opera omnia*. (vol. 1). *Ode, Epode, Carmen saeculare*. Mihai Nichita și Traian Costa (ed. și trad.). București: Editura Univers, 1980, XV 21-24.

² Iuvenal. *Satire*. Gheorghe Guțu (trad.). București: Editura Univers, 1986, VI 402-3.

³ Iordanes. *Getica*. Editura Uranus, 2014, p. 207.

⁴ Zhang Xinglang (ed.), Zhu Jieqin (ed. și t.). *Antologie de materiale despre relațiile dintre China și Occident (Zhong-Xi jiaotong shiliao huibian)*. (1 ed.). Beijing: Zhonghua Shuju, 1977, pp. 11-12.

Fig. 1.5. Harta rutelor comerciale dintre China și exterior în perioada Han (sursa: *Istoria civilizației chineze*, vol. 2, Muzeul Național de Istorie (ed.), Editura Zhaohua, 2002)

Mai concret, contactele dintre China și țările din estul și sudul Peninsulei Balcanice, în timpul dinastiei Han, sunt menționate și în „Capitolul despre regiunile de la vest” din *Istoria dinastiei Han de Răsărit* (*Hou Han shu*):

În anul 94, Ban Chao a atacat din nou Yanqi și l-a cucerit, prin urmare, peste cincizeci de regate au dăruit ostateci și s-au supus. Țările Tiaozhi și Anxi și toate până la malul mării pe o distanță de patruzeci de mii de li¹ au trimis daruri și interpreți. În anul 97, l-a trimis pe Gan Ying până la Marea de Vest și apoi s-a întors. Înainte nimeni nu ajunsese până acolo, iar în Cartea munților² nu se spunea nimic. Probabil că au vorbit despre obiceiurile lor și i-au dat obiectele lor străinii. După aceea, regate îndepărțate ca Mengqi sau Doule s-au supus și au trimis tribut.³

¹ Li – unitate de măsură echivalentă cu 500 de metri. (n.t.)

² Cartea munților și a mărilor este o carte chineză de geografie mitică și o culegere de animale fantastice. (n.t.)

³ *Hou Han shu. Xi yu zhuan* (Cartea dinastiei Han de Răsărit. Capitolul despre regiunile de la vest).

Respect pentru oameni și cărți

După cele două expediții vestice ale lui Zhang Qian, în anul 97, guvernatorul Ban Chao l-a trimis pe Gan Ying la Roma. Gan Ying și însotitorii lui au ajuns până la Marea de Vest (Golful Persiei) unde au fost convinși de partii să nu meargă mai departe. Trei ani mai târziu, Roma a trimis și ea soli în China. Încercările de cunoaștere dintre cele două imperii sunt aproape concomitente, iar în *Istoria dinastiei Han de Răsărit*, „Analele perioadei Hedi” se spune clar: „În anul 100, luna a unsprezecea, regatele Mengqi și Doule din vest au trimis soli înspre interior și li s-a dăruit regilor lor aur și panglici purpuri.”

Zhang Xinglang identifica Mengqi cu Macedonia, iar istoricul taiwanez Liu Zengquan este de acord cu această părere, bazându-se pe asemănările fonetice și pe cercetările legate de locurile prin care a ajuns Gan Ying. Profesorul Mo Rennan, în articolul „Când au început contactele directe dintre China și Europa?”, identifică Doule cu Tracia, pentru că se asemănă fonetic cu numele dat traciilor de latini și greci, iar așezarea geografică era asemănătoare cu cea a regatului Mengqi, „departe la vest”, „pe malul mării”, „la peste patruzeci de mii de *li* depărtare”. Mengqi și Doule apar întotdeauna consemnate împreună în cărțile vechi. Liu Zengquan arată că:

*Macedonia (Mengqi) și Tracia (Doule) erau provincii estice administrate de Roma. Solii acestor țări care au ajuns în anul 100 la Luoyang erau trimiși administrației provinciale, reprezentă primul contact dintre administrațiile locale romane și administrația centrală chineză. Desigur că solii trimiși erau probabil negustori deghizați, dar au intrat în contact și au negociat cu guvernul dinastiei Han de Răsărit ca soli oficiali, lucru ce nu poate fi pus la îndoială.*¹

Și sursele occidentale consemnează lucruri asemănătoare și vorbesc despre negustorul macedonean Maes Titianus care a traversat teritoriul numit Scythia extra Iamos, Bazinul Tarim, și a adus împreună cu negustorii sirieni mătase și ale obiecte din îndepărtata „Țară a Mătăsii”, până la Tir și de acolo mai departe la Alexandria, unde Ptolemeu a scris despre ele în *Geografia* sa, doar că în acea perioadă cunoștințele despre China erau foarte vagi.

¹ Liu Zengquan. *Relațiile dintre China și Romana antică (Gudai Zhongguo yu Luoma zhi guanxi)*. Taipei: Editura Wenshizhe, 1996, pp. 57-58.